

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

SAYI : 3

İstanbul — 1985

YÂRİ VE TEVHİDİ TEVHİD-İ ZÂT-I HUDÂ-VEND-İ KÂİNÂT

Y. Doç. Dr. Selçuk ERAYDIN

Yâri :

Asıl adı Abbas'tır. Değerli bir şâir olan Yâri'nin hayatı hakkında bugüne kadar kaynaklarda bir bilgiye rastlanmamıştır.

*«Vatanım kişver-i geliboludur
Peyrev-i âli-i suhandânım»*

beytinden onun Gelibolu'lu olduğunu anlıyoruz¹

Gazellerinde Mevleviyye Tarikati'nin bir mensubu olduğunu söyleyen Yâri'nin, ayrıca: «Begüftem in medh-i zât-ı Celâleddin Rûmîrâ» isimli bir kasidesi de şöyle başlıyor:

*«Habbezâ ey server-i sâlâr-ı hayl-i mürsidîn
Merhabâ ey mahrem-i esrâr-ı ilhâm-ı güzîn*

*Câna enfâs-i latîfindir hayât-ı câvidân
Bârekallah ey mesihâ nefha-i mu'ciz-karîn²*

XVII. asır şâirlerinden olan Yâri'nin uzun zaman İstanbul'da bulunduğunu 1080/1669-70 yıllarında Babaeski'ye kadı tayin edildiğini «Hasbihâl-i hükûmet-i hod der-bâbâ-yı atik» başlıklı manzûmesinden anlıyoruz. Bu manzûme :

1 Yâri, Divân-ı Yâri, Millet Kütp. (Ali Emiri), Nr. 514, V. 62b.

2 a.esr.v. 25b.

«Hamdülillah bu nüsha-i sâmi
 Buldı hatm-i suhanla itmâmi
 Şehr-i zi'l-hicce idi zabt tamam
 Bin seksen idi sinîn-i avâm»³

beytile son buluyor.

Yâri yapılan tâyinden şikâyetçidir. Dürüst çalışmasının semeresini bulamamıştır. Babaeski'ye gelişine memnun değildir. O bu hususta şunları söylüyor :

«Rahm-i ümmîde bana o hayy ü kâdir
 Baba eskisin eylemiş takdîr
 Saldı anda irâdet-i hâdi
 Oldum anda ikâmete bâdi
 Ne ikâmet heb ıztırâb üzre
 Halden hâle inkılâb üzre»⁴

Yâri Babaeski'ye gitmemek için çeşitli mercilere başvurmuş, verilen vaatlere inanmış, fakat hayâl kırıklığına uğramıştır. Bu düşüncelerini de mezkûr manzûmesinde şöyle ifâde ediyor:

«Mekrumet umduğum ekâbirden
 Mağfîret ummadır kebâyirden
 Ola va'd-i lûtf-ı lâf-endüz
 Keşf ider ba'dehu künûz-ı rumûz
 Va'd-i câh eylese bir ehl-i kirâm
 Haşre-dek olmaya o va'de tamâm
 Sen umarsın bugün-yarın diyerek
 Gider ol va'de tâ kıyâmete dek
 Seni her gün ümmîd-vâr eyler
 Sonra me'yûs-i şermsâr eyler
 Azçok yoksa sende sîm ile zer
 Onlara çok mülâzemet ister
 Sakın anlara itimâd itme
 Neyl-i ümniyye-i murâd itme»⁵

3 a.esr.v. 180b.

4 a.esr.v. 180a.

5 a.esr.v. 179a.

Yâri daha sonra, her işinde Hakk'a ilticânın en çıkar yol olduğunu şu beyinlerinde belirtiyor:

«Kaldım ayakda diyû çekme elim
 Dest-gîrin olur hudâ-yı kerîm
 Câh-ı ikbâle çekme renc ü taab
 Hakka tefvîz kıl umûrunu heb
 Olma deryûze-kâr-ı bâb-ı leîm
 Sana rızkın virir hudâ-yı kerîm
 Bunca yıldır o pâşidâh-ı ganî
 Kodu mı aç u nâmurâd seni
 Fikr-i mâl ile hâlin itme tebâh
 Rızkına pes kefîldir allah
 Heb umûr-ı meâşda mutlak
 Mâni' u mu'ti hakdürür ancak
 Mekrûmet sanma aġniyânındır
 Bî nihâyet kerem hudânındır
 Açma el her leîm-i zerrâka
 Elin aç bârigâh-ı rezzâka
 İsteme maksadın her ednâdan
 İste var sâhibü'l-atâyâdan

.....
 Merd odur halkdan ferâgat ide
 Meskenin kûşe-i kanâat ide
 Merd odur kim esîr-i kayd olmaz
 Dâm-ı dünyâ-yı dâna sayd olmaz»⁶

TEVHİD-İ ZÂT-I PÂK-İ HUDÂVEND-İ KÂİNAT

1. Ey sâtiru'l-'uyûb 'alîm-i bilâ hafâ
V'ey gâfirü'z-zünûb kerîm-i kerem-fezâ
2. Gaffâr-ı 'âşiyân vü 'allâm-ı bî şerik
Fettâh-ı 'âcizân u hudâ-vend-i kibriyâ
3. Menşûr-i nâme'-i şamedî fazl u şânına
'Ünvân-ı nâme'-i ehadî sende ibtidâ¹
4. Ser-rişte-i irâdetine muntaẓam cihân
Heb 'ukde-i hükûmete sensin girih-küşâ²
5. Perkâr-ı nokta-i keremin mihver-i felek
Ahrâr-ı sofra'-i niâmın bây eğer gedâ
6. Takvîm-i köhne şâhiqa-i emrine felek
Ahkâmı oldu şâyika-i dehre nükte-zâ
7. Zât u şifâtın oldu münezzeh şerikden
Bizzât vâhidî sana şâyân u hem sezâ
8. Bir sözle eyledin kil-i fahhârı rûh-bahş
Pîrâye-i cemâl ile kıldın şuver-küşâ
9. Kevn ü mekâna lem'a'-i nûr-i hidâyetin
Leyl ü nehâr yaqdı iki şem'-i pür zîyâ
10. Zâtınla buldı pâyeyi nüh tâk-ı âsumân
Şânınla buldı sâyeyi gabrâ-yı heft pâ

1 Zâtına sezâ

2 Her

11. Şâm-ı cihânda meş'ale-i âfitâb ile
Oldı hidâyetin heme mahlûka reh-nümâ.
12. Her subh oldı âyine-i mihr berk-sûz
Mişkât-ı hüsnün eyledi ânı cihan-nümâ
13. Bir nûrun itdi mihr ile mâhı ziyâ-fürûz
Bir lem'an itdi encüm-i eflâkı pür ziyâ
14. Bir gerdin itdi sâha-i gabrâyı heft min
Bir zerren itdi künbed-i eflâkı heft câ
15. Bahr-ı muhît kûze-i ilminde yek habâb
Cirm-i zemîn meyve-i sun'unda ke'n-nevâ
16. Arz u semâdan âleme neşr ü beyân ider
Hamd ü senâ-yı fazlını fi's-subhi ve'l-mesâ
17. Tevhîd-i subh zemzeme-i kudsiyân-ı arş
Temcîd-i vasf nağme-keşân-ı şeb-i dücâ
18. Ebr-i kalemle kûçe-i takdîs-i pâkine
Düşmek ne mümkûn andadır şebnem-i zekâ
19. Gavvâs-ı akl nice olur anda gavta-kâr
Çün kulzüm-i sıfâtına yok hadd-i intihâ
20. Ka'r-ı yem-i tefekküre gark-âb olur ukûl
Hem lâtme-gîr-i hayret-i tûfân olur zekâ
21. Kurban olam tahayyür-i hüsn-i cemâline
Mümkûn değil nazzâre olur dîdeler amâ
22. Bir hüsn-i tâb-ı zerresi düşse derûnuna
Sad şahsâr-ı tûr ola hâkisteri- fenâ
23. İksîr-i aşka mülket-i dilde virüb revâc
Eczâ-yı vash eyledin uşşâka kîmyâ

24. Bir dil mi var ki onda gam-ı aşkın olmya
Bir göz mü var ki olmya nûrunla pür cilâ
25. Kürbet o dilde k'olmya dâğ-ı muhabbetin
Devlet o serde kim ola aşkınla âşinâ
26. Şevkınladır bu zezeme-gûyân-ı meykede
Aşkınladır bu na'ra-i pîrân-ı asfiyâ
27. Sen ol 'alim-i muhtedir-i zü'l-celâlsın
Zâhir cenâbına heme eşyâ bilâ hafâ
28. Sen ol raḥim-i 'afv-pezîr-i günahsın
'Âlem ne denlû eylese cürm ü ger hafâ
29. Yâ rab bi-ḥaḳḳı cebhe-i nûr-ı muḥammedî
Yâ rab bi-ḥaḳḳı mu'cize-i şâh-ı enbiyâ
30. Yâ rab bi-nûri ravza-i ḥatmü'r-rusûl k'olur
Lülû-yi sengi zîver-i tâc-ı şeh ü gedâ
31. Yâ rab bi-ḥaḳḳı yeşrib ü baḥâ-yı kâinât
Yâ rab bi-ḥaḳḳı nâşiye-sâyân-ı ilticâ
32. Bi-ḥaḳḳı yâ rab leyle-i mu'ciz-tırâz kim
Kilk-i benâmı kıldı şikâf-ı mehdi dücâ
33. Yâ rab bi-ḥaḳḳı leyle-i mi'râc-ı ibtihâc
Buldı o şeh hazîre-i kudsünde kadr ü câ
34. Şad bârekallah ol şeb-i devlet fezâya kim
Ma'sûk 'âşıkın ola elḫâfına sezâ
35. Yâ rab bi-ḥaḳḳı tefriḳa-efrûz-ı hânümân
Yâ rab bi-ḥaḳḳı kürbet-i eyyûb-ı mübtelâ
36. Yâ rab be-lâbe-i "erini,, şevk-i lâ yezâl
Yâ rab bi-"lenterâni,,i ḥursendi-i rızâ

37. Yâ rab bi-tâb-ı kabza-i dâvûd-ı zûr-mend
Saht âheni iderdi elinde hamîr-sâ.
38. Yâ rab bi-ḥaḫkı dîde-i ya'kûb-ı girye-rîz
Yâ rab bi-ḥüsn-i yûsuf-ı şiddiik-ı aşfiyâ
39. Yâ rab bi-ḥacle-gâh-ı züleyhâ-yı 'işve-sûz
Esrâr-ı 'aşḫ perdesini itmedi küşâ
40. Yâ rab be-yekke-tâzi-i ḥalvet-keşân-ı vecd
Yâ rab bi-ḥaḫkı temşiyet-i nehc-i ihtidâ
41. Yâ rab bi-nâlehâ-yı faḫîrân-ı ḥaste-gân
Yâ rab bi-dîdehâ-yı garîbân-ı pür bükâ
42. Yâ rab bi-sûz-i şu'le fûrûzende-i cibâl
Pervâne-veş yanub yakılır cümlesi sana¹
43. Yâ rab bi-tâb-ı sine-i germâbe-i kerem
Yâ rab bi-dûd-ı külḥan-ı pür çîn-i ejdihâ
44. Yâ rab bi-dürd nûş-i sabûhî-keşân-ı gam
Yâ rab bi-nûş-i rıfl-ı girân-ı reh-şafâ
45. Yâ rab bi-zerd-rûy-i ham-i kad-i 'aşîkân
Yâ rab bi-çîn-ebrû-yi ma'sûk-ı pür cefâ
46. Yâ rab bi-şevk-i 'aşḫ kim rüsvâ kılub beni
Bir şûḫ-i dil-feribe dili kıldı mübtelâ
47. Bir dil-şikeste 'âciz-i zulmet-fütâdeyim
Sen rehber et çerâğ-ı cihan-tâbını bana
48. Bir 'âşiyim ki rahmetine mazhar et beni
Bir mücrimim ki şefkatine kıl beni sezâ

1 Her biri

49. İrham hatî'etî ve zünûbî ve zilletî
Kün lî vesîleten ve delîlen ile'l-mûna
50. Emseytü bi't-tazarru'-i fi bâbı lütfike
İrham bükâe abdike yâ hâlika'l-verâ
51. Yâ matla'âl-hidâye yâ sâhibe'l-kerem
İftah lisâne abdike yâ vâhibe'l-atâ
52. Gözde hayâl-i devlet ü ârâyış-i cihân
Başda hevâ-yı 'iş u tarab dilde mâsivâ
53. Sevdâ-yı zülf-i yâr ise başdan kesilmedi
Kalb ise pür heves dil meyyâl-i pür hevâ
54. Azâde etme derdin ile pâ-y-bend olam
Bigâne kılma 'aşkın ile eyle âşinâ
55. 'Aşkın ki cân u dilde ne dem- mîzban ola
Her bir mesamdan gele âvâz-ı merhabâ
56. Hencâr-ı zulmet-i gama düşdüm hazîn ü zâr
Kıl bedreka meşâil-i ihsânımı bana
57. Eyle meded meded bana ey mufdil-i ehad
Çün fazl-ı rahmetine senin yokdur intihâ
58. Ben nice el kesem şiken-i zülf-i yârdan
Dil-beste-i muhabbet ü kalb ise pür hevâ
59. Ben nice göz yaşın sana işrâb eyleyem
Çekdi yüzüme şerm ü güneh âteşin gıta
60. Böyle kalursa âh-ı nedâmet dilimde ger
Erkâm-ı defter-i 'amelim eyliye hebâ

61. Böyle kalursa mihr-i muhabbet derûnda
Hürşid gibi sinem ola âteşin-nümâ
62. Yâ rab ümîdim ol ki dem-i rûz-ı rüstañiz
Yâri-i zârı gul-fi-i dûzañdan et rehâ

1b Gafirü'z-zünüb; Gâfir 3.

2a Gaffâr (Tâhâ: 82; Sâd; 66; ez-Zümer: 5; Fâtır: 42; Nüh: 10.

2b Fettâh: (Sebe': 26).

31a Yesrib ü Bathâ: Medîne ve Mekke.

32b İnşikâk-ı Kamer: Ayın İkiye bölünmesi. (Kamer; 1.)

33a Mi'râc (el-İsrâ: 1 en-Necm: 9)

36a Erini (el-Bakara: 260).

36b Len-Terâni (el-A'râf: 143).

37a Hz. Dâvûd (Sebe': 10)

38a Hz. Ya'küb (Yûsuf: 18)

39a Züleyhâ (Yûsuf: 23-32)